

Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, oktober 1991
10. čisło · Lětnik 41

Bože słowo za nas

Jězus džeše: Wostanjeće-li wy při mojim słowje, da sće wy moji prawi wučomnicy a wy spóznaće prawdu, a ta prawda was wuswobodzi

Jan 8,31

Z wjeselom stupa džens každy ewangelski křesćan přez próh swojeje cyrkwe, z wjeselom a džakom, zo su so minyli časy, hdžež na kóždym rózku wobraz někajkeho swjateho wisaše. Tutón měsac woswjećimy reformaciski swjedžen, hdyž w l. 1517 Martin Luther swoje 95 tezew přečiwo wopačnym wučbam w cyrkwi na hrodowski Boži dom we Wittenbergu přibi, a tak bu tón džen spočatk reformacije.

Reformacija je wobnowjenje cyrkwe. Luther njeje nowu cyrkej založit, ale je staru wobnowił a čisćił wot wšelakeho čłowjeskeho činjenja. Swoju cyrkej je naš Knjez Jězus přez swjateho Ducha založit, tak kaž to w třecim artikulu wuznawamy: Ja wěrju do jeneje swjateje kře-

sćanskeje cyrkwe, tak my tež wěmy a wěrimy, zo so w katolskej cyrkwi tež Chrystus připowěda a so tež woprawdźita pobožnosť pola wjele wěrjacych namaka – a my bohužel tež widźimy, zo so w našej ewangelskej cyrkwi při wšej prawej wučbje telko zapěča Božeho słowa a telko njewěrnosće jewi. My tež wěmy, zo je přez Luthera přišlo wulke žohnowanje na cyle křesćanstwo, zo je wón rozlamal wšelake rječazy, kotrež na swědomju ludźi ležachu. Boža smilnosť to je, zo je wón sebi toho muža wuzwolil, zo by přez njeho pruhu swojeho žohnowanja wuliwał na nas.

My dyrbymy wostać při Božim słowje – što da to rěka? Dosaha to, zo my jeho słowo za prawe mamy a w nim čitamy? Hdy bychmy to jenož hišće činili! Ale njeje da jich wjele, kotřiž ani raz do biblije wjace njehladaja, kotřiž ani žaneje biblije wjace nimaja a tež kemši njehodža abo chodža jenož na wysokich swjedženjach? Wostanjeće při Jězusowych słowach, to ma rěkać, zo dyrbymy we wšitkich wěcach Jězusowe słowo we wutrobje měć. Wšitko, štož wy činíte we słowach a w skutkach, to činíte w mjenje našeho Knjeza Jězusa Chrystusa a chwalće Boha, našeho Wótca, přez njeho. Jězusowe słowa njeju kaznje; ale wón

chcyše naše cyle žiwjenje měć; wón chce nas přesadzić ze swětneho byća do swojeje winicy. Wón stajnje praji: Dźiće za mnu! Štóz swój křiž na so njewozmjje a za mnu njehodži, tón njeje mój wučomnik.

Wy spóznaće tu wěrnosć, a ta wěrnosć was wuswobodzi. Tute słowo je so dopjelniło na Lutheru. Čim bóle je wón w Božim słowje pytał, čim wjace je wón namakał. Jemu zeńdže so kaž tomu pućowarjej, kotryž zaběža so w čmowej nocy a widžeše po dohim bludženju swět-leško. Wjesoly chwata za nim a dlěje wón dopředka kroči, jasnišo wšitko bywa, doniž wón cylu krasnosť jasnje njespózna. Tak je Luther zwoprédka jenož male swětlo widzał, ale dale a bóle je so jemu wšitka wěrnosć jewila, kotraž w Božim słowje je. A ta wěrnosć je jeho zwjeselila a jeho wuswobodžila. Što pak je ta wěrnosć? Jězus praji: Ja sym ta wěrnosć.

Zdžerž, Knježe, swoje słowo nam a postorč njepřečelow sam, kiž twojoh syna Chrystusa nětk chcedža storčić ze stola.

Zjew swoju móc, w Chryšće ty, zo sam Knjez wšitkich knježich sy, a zwarnuj swoje křesćanstwo, zo by će wěčnje chwalilo.

H. Nowak

Knježe, kak su twoje skutki tak wulke, a kak je jich jara wjele! Ty sy je wšitke mudrje wustajil, a zemja je poľna twojeho bohatstwa.

(Ps. 104,24)

foto: P. A.

Reformaciski swjedžen

Reformy běchu a su přeco trěbne a nuzne na wšitkich polach čłowjeskeho žiwjenja. Před dwěmaj lětomaj su přišedši wote mše šli na hasy, sej žadajo reformy. A te nětko mamy, tež hdyž je wšelake hi-nak přišlo, hač smy sebi to myslili. Naj-wjetša reforma je tola zjednočena Němska, a tu tež mamy, wězo mjez čezemi

a woporami. Ale tež na cyrkwiskim polu trjebamy reformy. Stare laćonske słowo rěka: „Ecclesia semper reformanda“ (Cyrkej ma so přeco reformować). Ale my mamy w běhu cyrkwiskich stawiznow wjerški, na kotrychž to so wosebje pokazowaše. K tomu swjećimy reformaciski swjedžen, loni zaso po 22 lětach pola nas jako stajnje připóznaty swjaty džen. My wěmy, zo so tutón datum poča-

huje na wosebity historiski podawk. Přetož 31. oktobra 1517 je po starej tradiciji naš dr. Měrcin Luther 95 tezew přibił na durje hrodowskeje cyrkwe we Wittenbergu. Z tym je wón reformaciju, kotruž je hižo prjedy započal, do zjawnosće přijnjest.

My wěmy: Luther njebě jenički reformator. Žadanje za reformami w cyrkwi dže wróco hač do srjedžowěka. Reforma po słowje ničo dale na sebje nima hač to: „re“ (wróco) do stareje „formy“. Cyrkej njebě wjace w tej formje, w kotrež bě za čas přenjeného křesćanstwa. Wona bu w běhu přenich lětotkow džen a bóle zeswětnjena. Swjaty Pawoł je prajil: „Nječinće po runym wasnju tutoho swěta!“ (Rom. 12,2). Po tym pak njebě so cyrkej w srjedžowěku měla. Po wasnju tutoho swěta hraješe bórže wulku rólu móc, česć a nahladnosť, wobsydstwo, pjenjez. K tomu přińdžechu wěste njedostatki kaž znate wikowanje z wotpuskowymi listami atd. Woni so hižo w cyrkwi samej prócowachu wo wěste reformy na koncilach, nowe mniše rjady so zalo-

žichu k tutomu zaměrej. Ale to wšo ničo njepomhaše. Mužojo dyrbjachu hakle stanyć a wustupować, kiž woprawdžitu reformaciju spěchowachu. Prěni z nich běše Petrus Waldus, překupc w Lyonje, kiž so wokoło 1175 zasadži za čistosć ewangelija, a to při všem njepřečelstwje tola z wěstym wuspěchom. Hišće džensa namakamy w Italskej po nim mjenowanu ewangelsku cyrkej Waldensiskich. W 14. lětstotku wustupi w Jendželskej John Wiclif, w 15. lětst. Jan

Hus, kiž jako Słowjan nam jara blisko steji, w Praze. Wón wumrě 6. julija 1415 jako martrar na šćěpowcu. Spominać dyrbimy tež na šwicarskeju reformatowrow 16. lětstotka. To staj Ulrich Zwingli a Johann Calvin. Hlowna wosoba mjez reformatowami pak běše naš dr. Měrcin Luther, kotremuž 31. oktobra – a tež hewak – naše wosebite dopomnjeće plaći. My pak njechamy jeho po wašnju tutoho swěta překrasnić, ale Bohu česć dawać, kiž je nam jeho a druhich darił. G. L.

Zawołachu naju k jědži, a po tym dyrbjach wotjěc. Škoda, hewak bych wěšće hišće wjac wo Mary a jeje žiwjenju w Irskej zhonila. T. M.

Nabožina w šulach w starym času

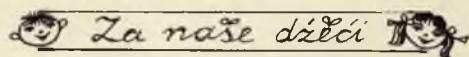
Šule namakamy w němskich krajach hižo w zažnym srjedźowěku. Cyrkej so wo šulstwo staraše, wosebje založichu tute klóštry a druhe cyrkwinske instancy. W pozdnim srjedźowěku spóznachu tež města a wjetše gmejny to za swój nawdaw. A wosebje je tež reformacija šulstwo w městach a na wsach spěchowala. W ewangelskich Serbach namakamy 1554 přěnu šulu w Hodžiju. W Bukecach bu šula 1715 založena, w druhich wosadach tež w podobnym času. Haj, druhdy tež něhdže druhđe z malej šulu započachu, tak na příklad we wjesce Něćinje, hdžež wěsty Jan Janaš, mały ratar, 1790 tak mjenowanu „šulu w kućiku“ (Winkelschule) založi, štož běše konkurenca za Bukečansku šulu, a z tym nastachu napjatosće. Wězo bě wopyt mjenowanych šulow cyle dobrowólny. Ale hižom we 18. lětstotku prócowaše so wyšnosć wo to, wšěch staršich k tomu nuzować, swoje džěci dać wukublać w šulach. Zakonje pak za powšitkownu šulsku winowatosć nastachu we wšelakich statach hakle na spóčatku 19. lětstotka.

Ja pak njecham wo stawiznach šulstwa w Němskej a w Serbach pisać, ale wo nabožinje. A k tomu dyrbu ja prajić: Dohož mamy pola nas w křesćanskim wječornym kraju šule, su w nich tež nabožinu wučili, a to jara dokładnje. W starych časach mějachy džěci každy džen abo skoro každy džěn nabožinsku wučbu, hdžež wone bibliske a cyrkwinske stawizny a etiku zeznachu. Za mój čas, jako do šule zastupich – a to běše w léce 1917 – mějachmy dvě hodžinje nabožiny za tydžeň. Naš wučer njebě hnydom z tym započat, to wón činješe hakle, jako šulski inspektor nas wopyta, to bě farar, kiž při tym zdobom za džěćikemše wabješe. Wšak mějachmy hišće sakske kralestwo, hdžež cyrkej šulsku inspekciju měješe. Ja móžu so hišće derje dopomnić, kak nam naš wučer wo Abrahamje powědaše. A mjeztym zo so jeho přiwuzni doma k drjewjanym klankam modlachu, pokloni so něhdže wonka před wěrnym Bohom, kotremuž bě tak poslušny, zo na jeho přikaznju domiznu wopuści.

Kwalita nabožinskeje wučby pak jara wotwisowaše wot swojskeje zmyslenosće wučerja, hač bě wón swěrný člon cyrkwyje a přeswědčeny křesćan abo nic. A z tym druhdy klacaše. Na Žitawskim gymnaziju podawaše nabožinu liberalny teolog w srěních a hornich rjadownjach, a w delnich činještaj to wučerjej za čělozwučowanje a rysowanje. A kak runje z křesćanstwom poslednjeho mjenowa-

*Lutherowj
a Melanchthonowj
pomnik
w Budyšinje.
foto: Andreas
Lehmann*

Mary z Irskeje

Mary je mała a čmowowłosata. Zeznach ju w jeje staršiskim domje w Irskej. Hnydom po mojich přěních słowach wona pytny, zo njemóžu tak derje jendželisce rěčeć kaž wona.

„Sy z cuzeho kraja. Z kotreho?“ so mje woprašaja.

Prajach jej, zwotkel sym.

„Oh, z Němskeje“, wona zawoła. „Tam je nětko mój bratr. Wón spěwa tam ze swojim chórom. Sy jeho widžala?“

„Njejsym“, so smějach, „Němska je wulka. To kóždého njezetkaš.“

Mary nygaše a hnydom wjesele dale powědaše: „A mojej sotře staj w Francoskej. Wonej tam francosku rěč wuknje. Tohodla smy nětkle jenož tři džěci doma, hewak smy šesćo, a to je wjele zajimawšo. Hdyž budu wjetša, tež wšudže pojědu. Do Němskeje, Francoskeje a do druhich krajow.“

„Kak stara da nětko sy?“ chcych wědžeć.

„Šesć.“

„To drje póndžeš bórže do šule a dóstanješ wulku titu?“

Mary so mojim słowam džiwaše. „Hdyž budu prózdny nimo, póndu hižo do třećeho lětnika.“

Nochcych jej wěrić, ale jeje nan, kiž namaj připosluchaše, nygaše a mi rozjasni, zo w Irskej džěci hižo ze štyrjomi lětami

do šule zastupja. Džiwaštaj so, hdyž jim prajach, zo w našim kraju hakle ze šěsć abo sydom lětami. Mary hrabny sej knihu a mi cylu stronu spěšnje a bjez zmylkow přečita.

„Hdy so pola was šula započne?“ chcych nětko wědžeć.

„Zwjetša wokoło na poł wosmich“, jej wotmołwich.

Zaso so wona džiwaše: „To pak dyrbja wasze džěci nimale w nocy stawać. Na poł wosmich ja zwjetša hišće spju. Naša šula započne so přeco w džewjećich.“

Nic hubjenje, sej myslach. To drje by so našim džěcom tež lubiło, hdy bychu móhli dlěje spać a w zymje njebychu trjebali hižo po čmě won.

„Chceš něšto zajimawe widžeć?“ wona mje z myslow wutorhny.

Wězo, zo chcych. Mary poskoči, doběža k polcy a přinješe něšto čěžke šere – kamjeň po zdaću.

„Nětko hódaj, što to je!“

Kamjeň to njebě, zwěsćich, ale beton.

„Prawje“, Mary nygaše, „ale to je wosebity beton. Kajki?“

To bych sej móhla dołho hłowu łamac a wěšće njebych to prawe wuhódała. Hnydom přidach, zo njewěm.

„To je kruch wot Berlinskeje murje“, mi Mary wažnje wujasni. Nětko so džiwach. Pola žanych džěci doma w Němskej njeběch hišće tajku dopomnjenku na Berlinsku murju wuhladała, ale mała šěsćlětna holca w irskim městačku kruch z tuteje murje wobsedžeše. A bě dosć harda na to.

neho wupadaše, to spóznach, jako w fašistiskim času jónu w starej šuli běch. W jednej rjadowni ležeše dženik, w kotrymž steješe, što běchu wučerjo we wšelakich hodžinach wučili. A při nabožinje mjenowaneho steješe „Gudrunsa-ge“. A to bě nabožina, ale starogerman- ska, nic křescanska. Samsne dožiwich pozdžišo tež w sěrbskim Minakale. W Hitlerowym času bě nam dowolene, hišće w šulach pačerje wotměwać. A jed- noho dnja ležeše tež na pulce rjadowni- ski dženik. A wćipny, kaž ja běch, tež do njeho hladach a zwěsćich, zo běše nabo- žinski wučer wo Kriemhildze řečať. Kak wjeseli běchmy, zo pola nas w tehdom- nišej NDR přińdže nabožina do rukow cyrkwyje a nastaj křescanska wučba (Chri- stenlehre). Nětko stejimy před nowymi problemami, zdžeržeć křescansku wuč- bu abo znowa započec z nabožinu (Reli- gionsunterricht, Religionskunde), a to na dobrowólnym zakładze. Ale wo tym nje- cham dale řečec, to njeje naš nadawk.

Kak dale?

Wjele pisa a řeči so w poslednim času wo Sowjetskim zwjazku. Je wón hišće abo njeje wón wjace? Móc, kotraž je wot njeho wuprudžaťa, dobra a zła, je skutko- waťa na cyťe čłowjestwo. Nětk je so zla- maťa, rozpadnyťa, tež hdyž to wšelacy politikarjo we wuchodze a na zapadze hišće wěro męc nochcedža. Gorbačo- wowa perestrojka je so zesamostatniťa a njebudže so wuskutkować jenož na So- wjetski zwjazk, ale na politiku cyťeho člo- wjestwa. To njejsmy přewidželi na serb- skim cyrkwiskim dnju w l. 1987 w Hro- džišču, hdžež natča so po mojím wědže- nju přeni króc w Serbach tute prašenje.

Što pak je z cyrkwu abo z cyrkwami w Sowjetskim zwjazku? Jara maľo, skoro ničo wo nich njewěmy. Zředka je so wo nich rozprawjaťo. Wěmy jenož telko, zo su so 70 lět přescěhowali a tupili, jim je so wěšćia smjerć, a tola su hišće žiwe

Bože puće su potajne

praji stare serbske přistowo. Hižo husći- šo je so wone jako wěrne a prawe wopo- kazaťo. Tež džensa tele přistowo ničo na swojej prawdže zhubiľo njeje.

Wone tež w polnej měrje přiřtrechi za žiwjenje a skutkowanje fararja Jana Kilia- na, kotryž je so kruće zaměstniť do sta- wiznow našeho serbskeho luda.

Dnja 22.2.1811, potajkim před 180 lětami, w Delanach (Döhlen, wokřes Budyšin) jako syn žiwnosćerja rodženy Jan Kilian wopyta Bukečansku šulu, gymnazij w Budyšinje, studowaše w Lipsku du- chownstwo, bě kapťan w Bukecach a fa- rar w Kotecach. Runy to poprawom puć,

Wšak pobrachuja nam hišće kmami wu- čerjo. Ja so zwjeselich, jako přińdže nje- dawno přjedawša konfirmandka, nětko wučerka w Kulowje, ke mni a mi powěda- še, zo chce so na dalokostudiju za ewan- gelsku nabožinu w Zhorjelcu wobdželić.

Jedne chcu ja hišće dodać: Wažne by bylo, serbske džeci w tym předmjeće serbsce rozwučować. Wokolo lěta 1950 smój to hižo činiľoj, sup. Wirth a ja, wón w Budyšinje a ja w Pančicach w hornich rjadownjach. A to naju jara zwjeseli. Bo- hužel su namaj to bórže zakazali. Nabo- žina a pačerje smědžeše cyrkej jenož po- dawać hać do 8. rjadownje, ale nic w šulach.

Na kóždy pad pak dyrbjachu w starych časach serbscy wučerjo runje nabožinu w maćeršćinje wučić, zo bychu to džeci docyťa zrozumili. Za to na kóncu jedyn přiľkad: To bě w spočatku našeho lětstot- ka, jako we Wojerowskim wokřesu němski wučer tutu službu činješe. W starej „Braniborskej“ – tak mjenowa-

a hromadža wěriwych wokolo sebje. Tak kaž je so Sowjetski zwjazk zestajal ze wšelakich ludow a narodnosćow, tak ze- stajal so tež po cyrkwach. Najwjetša cyr- kej drje je ruska prawosławna, ale nimo njeje je tež armjenska a georgiska cyrkej, kotrejž njeozeznawatej so wot ruskeje jenož po řeči, ale tež po pochodze a zro- zumjenju. Wyše toho je w Sowjetskim zwjazku wjele baptistow, metodistow, katolikow, mohamedanow, židow a mjenje protestantow žiwych (zwjetša sowjetscy Němcy).

Štož je po Sowjetskim zwjazku pućo- wať, je móhľ dožiwic, zo njeje nabožina wutupjena, tež hdyž běchu cyrkwyje, kló- štry, mošeje abo synagogi druhim za- měram přepodate abo stejachu prózdne a rozpadowachu. Wězo, štož so k nabo- žinje wuznawaše, steješe zwjetša zwon- ka oficialneho žiwjenja, a tuž nastaj pře- čiwk, zo pjelnjachu „džěťace“ cyrkwyje z wulkeho džěťa džěťacerjo a ratarjo,

bychmy móhľi rjec, scyťa nic potajny. A tola bě hinak. Njetraješe doľho, to farar Kilian z protesta přećiwo přeněmčow- wanskej politice cyrkwinskeje a krajneje wyšnosće swoje fararske zastojnstwo zložil. To, štož so wokolo njeho stawaše, za to njeměješe zrozumjenje, hdyž tola rěka, zo smy před Bohom wšitcy jenacy. Haj, přińdže hörje. Kilian wustupi ze sakskeje krajneje cyrkwyje, přesyťli so do Duboho (Dauban, wokřes Niska), štož bě tehdy džěl gmejny Wukrančicy (Wei- gersdorf, wokřes Niska), a sta so z pře- darjom starolutherskeju wosadow we Wukrančicach a w Klěťnom.

Što bě so změniľo w času, hdyž bě fa- rar w Kotecach a bě nětko tu mjez chudy-

chu tu pola nas stari Serbja wšon kraj, ko- tryž zwonka Sakskeje ležeše – knježeše tola hižo doľho duch germanizacije a asi- milacije. A jako z nabožinskeje wučby mjenowaneho němskeho wučerja maťy hólčec domoj přińdže, so jeho mać wo- praša: „Na, Janko, što je was šrybar džensa w nabožinje wučić?“ – „Tón je nam wjele powědať wo jednym njebjes- kim konju!“ – „Tajki kať“, znapřećiwi mać, „to tola móžno njeje. Tajke něšto docyťa njedawať!“ – Hólč na to: „Ju, ma- ma, to je wón činiť. To ja genau wěm.“ Mać so wobhoni a zhoni, zo bě wučer wo- wědať wo Jězusowym knjebjustpiću. Slo- wo „Himmelfahrt“ pak džěćo njezrozumi, ale běše zrozumio „Himmelpferd“, a to- hodla rěčeše wón wo „njebjeskim konju“. My z toho spóznawamy wěrosc serb- skeho přistowa za tehdomnišć čas:

„Serbam němski předować rěka njebjesa jim wzac.“

Gerat Lazar

na kotrychž měješe so sowjetska móc poprawom zložować, a inteligenca ste- ješe zboka a na ľubjach. Pobožnosć wěriwych zdaše so za zwonkastejaceho ľuboka a nutřna, zakótwjena w tradiciji wěry.

Z perestrojku je so poměr mjez statom a cyrkwami polěpšil. Wěscě njemóže so twjerdzić, zo bychu džensnišci reprezen- tańca staj a statow wěriwi byli, ale za zdžerženje porjada a wěstoty trjebajaj woni tež podpěru wěryjacych. Přichodne mėsacy zawěro pokazajaj, kotřa strona je kraj do zahuby přinješaťa, mjenujcy ta, kotraž je 70 lět spytaťa, nabožiny a z tym dušu sowjetskich ludow wutupić.

Njewočakujemy hnydom kćějaty kraj našich rańšich susodow. Tež puć nabo- žinow budže čezki a wobćežny. Rozdžěl tći jenićce w tym, zo njeprědujaj wone raj na zemi a zo su wone na čezce a wobćež- nosće zwučene.

K. M.

mi holanami blisko Niskeje? Ničo! Chiba to, zo bě tu nuza hišće wjetša a zo tež tu sylnje skutkowaše přeněmčowanje. To- hodla so farar Kilian po čezkim a nocy doľho trajacym rozmyslowanju a překla- dowanju svojich wobmyslenjow rozsud- džil, pyćać druhdže, za wulkim morjom, potajkim w Americe, zbožo prawdy a der- jeměća. Nimale symboliske je za doľhi puć Kilianoweje wuprawy z Łužicy nazy- mu lěta 1854 do Texasa, haj za zmysť ži- wjenja tohole muža nutřkowne wupraje- nje kěrlušow we Wosadniku, modlitwy a kěrluše katolskich Serbow, Ludowe na- kładnistwo Domowina, Budyšin 1977, strona 894, čo. 570 „Nam znazdajaj so zablyskuje“ a str. 896, čo. 572 „Hdyž

budzemy so widzeć něhdy“. Woběmaj kěrlušomaj je farar Kilian słowa a hlós dał. Sam z nazhonjenja wěm, zo jón wšón serbski křescanski lud rady spē-wa. We woběmaj so na dziwne wasnje kaž we wiziji pozdžiše čeze přeplawby přez wulke morjo, štož bě za chudych holanow dospojnje njezwučena wěc, přizjewjeja. Kilian sam je mohl znać wotmysty a žadanja za tajke wopušćenje domizny, kotrež je swój čas rozšěrjował jendželski filozof a statnik Thomas More (1477–1535), hdyž sej žadaše prawo za niski lud, a kotryž předowaše, zo wobsteji za wšěch hanjenych a honjenych možnosć, swojej bědže jenož wučeknyć, hdyž so z njehódneho kraja wysydlja (w džěle „Utopia“). Tola to, štož bě Kilian do horjeka mjenowaneju kěrlušow zapožožil, (spisanje a skomponowanje hižo w léce 1847, potajkim tehdy snano so hižo nošeše farar z myslu wupućowac), to bě kaž potajnstwo Božeho puća, kotryž je njepředwidziwy a wo kotrymž smy w napismje tohole nastawka rozmyslowali. W přěnim mjenowanym kěrlušu so po słowje praji: „Nam znazdala so zablyskuje tam krasnosć města Božeho.“ To je nam džensa kaž hesło a postajenje zaměra. W džěniku fararja Kiliana, kotryž je knjez Josef Wilson (Departement of German and Slavic Studies při Rice University w Houston, Texas) wuslědžil, kotryž pak njeje poz-

daću wot nawody wuprawy sameho spisany, ale wot někoho druhého, kotryž bě so z wupućowarjemi do cuzby podať, so na wuzběhnyjenych městnach w němskej řeči sady kěrluša č. 570 „... znazdala so zablyskuje krasnosć města Božeho“ a dalše detailowe susodstwa jewja. Tež tajke wuprajenje kaž „... my po pěskach a po sylzach džemy“, „My bórze za nim dočehnjemy do dobyća, do swobody“ abo w kěrlušu č. 572 „... štož ducy dom smy wustali“ a „... wšě tehdy budu sylzy strjene, kiž w cuzbje z wočow kapachu“ su dopokaz, zo nihdy njesu naše puće wěste. Wone su a wostanu potajne. Kaž knjez J. Wilson pisa, chce so prócować, zo bychu so dalše zajimawosće, wosebje tajke wo přeplawbje, zapletkach, šmjatach, bědach a nuzach, tola tež wo nadžijach – předewšěm wo tych – wujasnili. Ma wotpohlad, džěnik, kotryž je hišće w priwatnych rukach, po džělach abo w cyłku móc studować abo snano kupić a wozjewić.

Bože puće su přeco potajne. To je zawěsće wěrnó. Přeslědžić měto so we zwisku z wopušćenjom domizny našich serbskich krajanow pod fararjom J. Kiliana tež prašenje, kak je tónle wuznamny muž po wobčežnosćach přeplawby zněst widžomnu anglikanizaciju a germanizaciju wokoło sebje. Bědže a nuzy znutřka a nawalnosći wotwonka je chcył

ze swojimi 561 wěrybratrami holanskich wjeskow wučeknyć a sej z nimi, kaž praji, „raj Boží“ (po příkladze Mora) w dalokej cuzbje natwaric. A tola je dyrbjał spóznać, zo tež wupućowanje, potajkim wopušćenje lubowaneje domizny wěrne zbožo njewunjese. W swojich listach na J. A. Smolerja a J. E. Wjelana zaklinči husto zrudoba, zo je so wšo takle stało.

Puč, kotryž je farar J. Kilian šoť, štož je wón w Texasu natwaril, staj drje pokročowaloj jeho synaj Gerad Kilian, kotryž bě za čas wupućowanja hakle dvě lěće, a Herman Kilian, kotryž so w Serbije, sydlisću, kotrež běchu sej naši krajenjo založili a natwarili, w léce 1859 narodži. Wobaj synaj staj potajkim puć po nanje šloj, ale puć Boží tež wonaj znaloj njejistaj.

Štož sej džensa chwile wozmje a hišće raz wopyta městna, na kotrychž je farar Jan Kilian skutkował we Łužicy, namaka drje po nim mało, snano jenož hišće dopomnjenja z powědanja abo wonej pěskowcowej narownej tafli we Wukrančicach na pohrjebnisću z mjenomaj Kilianoweju džowkow, kotrež běšej tu jako džěsći zemřěloj. Mamy pak znać a wědžeć swoje stawizny, hrěc lubosć k zařdzenosći a nadžijeć so na přichod. Stawizny su přeco džěl puća kóždeho z nas, ale puće Bože wostanu potajne.

J. W.

Prispomnjenčo

„Njepraj nihtó z nas, zo je wěrnosć hižo namakať. Dajće nas ju radšo tak pytać, kaž by wona nam njeznata była. Hdyž nihtó sebi njemysli, zo je ju hižo namakať a spóznać, potom můžemy ju swědomiče a zhromadnje pytać.

Lubi čitarjo!

Prjedy hač dale čitaće, prošu Was, zo byšće wo hornim wuprajenju hišće chwilklu přemyslowali.

Bych rady wědzał, što Wy k tutomu wuprajenju měniće. Bohužel to tak bjeze wšeho možno njeje. Ale môžu sebi myslić, zo tón abo tamny praji: To je wuprajenje jednoho, kotryž je njewěsty w swojich nahladach. Za mnje pak to njeptać! Ja sym wěrnosć namakať a njetrjebam wjac pytać. Za mnje je wšo jasne.

Chcu Wam nětko přeradžić, što je tute słowa prajiť. Běše to Hawštyn (Augustin), wótc stareje cyrkwe, kotremuž mamy so hišće džensa wjele džakować. Wón bě muž kruteje wěry. Prašamy so: Čehodla potom tute wuprajenje?

Myslu sebi, zo kóždá wěra a kóždy swětonahlad z toho wuchadža, zo je wěrnosć. Jeli tomu tak było njěby, by hubjene było. Ale žadyn z nas člowjekow wšo njewě a wšitke wobstejnosće njeznaje. Samo japoštoť Pawoł praji: „Štož wěmy, je njecyťe, a štož wěšćimy, je njecyťe“ (1. Kor. 13,9). Tohodla je

nuzne, z druhimi řečec, so jich prašeć, kajke nazhonjenja woni maja a kak su woni k swojemu měnjenju přišli. Z tajkeje rozmołwy móža za nas (a wězo tež za druge přez naše wuprajenje) nowe spóznać wěrnosće wurosć. Přěju nam wšitkim, zo bychmy tute nazhonjenja činili.

S. Albert

Porjedženka

Redakciji stej so w awgustowskim čisle dwaj zmylkaj stałoj. W namołwje knjeza dr. Špieša ma we wotrězku, kiž započina so: Serbja, budžće hordži na to ... poslednja sada rěkać: W Europje, kotraž nětkole Bohu džakowano stajnje bóle hromadže rosće, su mnohe ludy a narodne mjeńšiny, **kotrež su w podobnym položenju kaž wy. Tohodla: Narodne mjeńšiny** wšitkich krajow, zjednoće so!

A w nastawku knjeza fararja Lazarja wo Michale Mjenje ma slědowaca sada prawje rěkać: Potajkim so fararjo tež hižo w zařdženym lětstotku aktiwnje na politiskim žiwjenju wobdžělichu, nic hakle 1989/90!

Prosmy wo wodaće.

Naše nowiny a časopisy před 100 lětami

Dziwna smjerc je so před krótkim w Choćebuzu stała. Tyšerski mišter, kiž ma swoje bydło w třělerni, swoju džěłarnju pak na Klósterskej hasy, poda so njedželu wječor, dokelž bě jemu puć do bydła předaloki, do swojeje džěłarnje, zo by tam přenocował. Dokelž žanoho druhého toža njeměješe, so kaž so to pječa pola tyšerjow husćišo stawa, do hotoweho kašća lehny, kotryž bě prjedy z truženkami napjelniť, a wusny. Tola pak njedyrbješe zaso wocučić. Rano jeho w kašću morwego namakachu; Boža ručka bě jeho w nocy zajala a jeho žiwjenju kónc stajila.

Pomhaj Bóh, 15. oktobra 1891

Zdzerž Knježe, swoje słowo nam a postorč njepřečelow sam, kiž twojoh Syna Chrystusa nětk chcedža storčić ze stoła. Zjew swoju móc, o Chryšće ty, zo sam Knjez wšitkich knježich sy, a zwarnuj swoje křescanstwo, zo by će wěčnje chwalilo. O, swjaty Ducho najlěpši, daj jenu mysl nam na zemi, přiřdž w smjertnej nuzy z pomocu a wjedž nas k wěčnom žiwjenju.

M. Luther

W Česko-Słowakskej na J. Husowu róčnicu spominali

6. julija je džeń, na kotrymž bu w léce 1415 w Konstancu magister Jan Hus, dekan, a wot léta 1409 rektor Karloweje uniwersity w Praze, jedyn z přerich, wjac hač 100 lět před Lutherom, reformatorow, spaleny. J. Hus bě wuznamny nabožinski wědomostnik a filozof, přiswizny jendźelskeho nabožinskeho myslerja J. Wiklefa, woblubowany předar w Praskej Betlehemskej kapale a kritikar njeporjadkow a njepřistojnosćow w žiwjenju swójeho časa, wosebje w cyrkwi. Wón kublaše wěriwych k tolerancy, ale tež k českemu narodnemu wědomju. Wón bu wot koncila w Konstancu za blu-darja připóznaty a k smjerći zasudženy.

Johannes Kuhlo (1856–1941)

Lětsa skića so dujerskim chóram skladnosć, spominać na muža, kiž je poprawny wótc ewangelskeje dujerskeje džělawosće.

Staršim dujerskim chóram drje su Kuhlowe knihi hišće zaprijeće, ale młodzi dujerjo móža z tutym mjenom lědma něšto započec. Tola jenož tón, kiž swoje stawizny znaje a k jich namrěwstwu steji, zmištruje puć do přichoda.

Pozawnowe chóry pochadžeja z bu-dzićelskeho hibanja, kotrež rozšěrješe so wosrjedz zařdženého lětstotka w Ravensbergskim kraju. Eduard Kuhlo, farar w Gohfeldze pola Herforda, wobhladuje so jako iniciator mlodeho pozawnoweho hibanja. Wot njeho pochadza myšlička: Bibliska wěriwosć žada sej bibliske instrumenty, kiž pomhaja słowo Bože rozšěrić. Wón pokazowaše přerim pozawnowym chóram w swojej wokolinje jich nadawki we wosadze, posrědkowaše jim notowy material a staraše so za přerije organizaciske zjednoćenja.

Wot nana přewza mlody farar Johan-

Marko Smoler

(* 21. 12. 1857, † 11. 4. 1941)

Třeći ze Smolerjec swójbje, na kotrehož lětsa spominamy, je druhi syn Jana Arnošta Smolerja, Marko Smoler. Wón zemrě před 50 lětami w Budyšinje.

Marko runaše so swójemu nanej wešelakim nastupanju. Wón steješe hač do smjerće wosrjedz serbskeho kulturneho žiwjenja, je spěchowal serbske kulturne žiwjenje a je so – kaž nan – zasakle zasadžował za serbske naležnosće, husto we wótrym rozestajenju z němskej wyšnosću. Dlěje hač 60 lět běše z člo-

Lětsa so wopomnjenke swjatočnosće do Prahi a do Husinca, J. Husoweje ródneje wsy w južnej Českej, skoncentrowachu. W Praze w cyrkwi swj. Mikławša na Staroměšćanskim naměsće so 6. julija wotměwaše ekumeniska Boža služba, na kotrejž so wobdžělištaj prezident V. Havel a předsyda Federalneje komory A. Dubček. Nimo patriarcha českosłowakskeje husitskeje cyrkwe Vratislava Štěpánka, před krótkim wuzwoleneho, biskopow a duchownstwa běchu přitomni tež zastupjerjo druhich křesćanskich cyrkwjow kaž tež předsyda Ekumeniskeje rady cyrkwjow ČSFR, biskop slowakskeje reformowaneje cyrkwe Eugen Mikó. Po kemšach so poda modlerski čah duchownych a wěriwych k L. Šalounowemu pomnikej Jana Husa a wottam k městnu před Staroměšćanskej radnicu, hdžež bu 21. junija

nes Kuhlo namrěwstwo, mlódemu hibanju ze wšěmi mocami pomhać, jemu hudźbny profil dać a ideju duchowneho duća dale dawać. Z tym je zakladny nadawk wopisany, kotremuž čuješe so hudźbnje jara wobdarjeni syn westfalskeho fararja zawjazany a za kotryž so čas žiwjenja a wšudžom zasadžowaše.

Džěło z pozawnamy je so hač do džensnišeho dnja jako hódne wopokazalo. Pozawnowe chóry su po cyłym němškorěčnym rumje rozšěrjene a su sej přez misionstwo ekumenisku šěrokość zdobyli. Kuhlowe hudźbne ideje je wuwice za sobu wostajito: Wobsadženje pozawnowych chórow je so změniło, jich hudźba je tajku polnosć a šěrokość nazhonila, z kotrejž by Johannes Kuhlo lědma spokojom byl.

Johannes Kuhlo rozšěri džěło z pozawnamy wot skromnych spočatkow po cyłym swěće, wón pak pokaza jemu tež duchownu srjedziznu přez krutu zwjazanosć z bibliju, z kěrlušemi a z wosadu.

Mamy přičiny dosć, na njeho z džakownosću Bohej napřečo spominać.

Hans-Jürgen Lange

nom Mačicy Serbskeje (z toho wjele lět w předsydstwje), bě sobuzałožer a stajny wopytowar schadžowankow, sobuzałožer a 59 lět dolho (hač do rozpušćenja 1939) z člonom Towarstwa pomocy za studowacych Serbow a podpěrowaše serbske burske towarstwa. Jeho najwjetša zaslůžba wšak bě, zo je po nanje wuspěšnje redaktorstwo a wudawanje Serbskich Nowin dale wjedl.

Žurnalistiku žitku bě wot swójeho nana zdžědžil. Hižo jako 20lětny je pomhal w redakciji Serbskich Nowin a 1884, po smjerći nana, je redakciju sam přewzał. A runje tak kaž nan njeje sej swóje nadawk

1621 morjenych 27 wjednikow zběžka přečiwo Habsburgej Ferdinandej II. Na woběmaj městnomaj zanjesje po modlitwach mały chór stare husitske duchowne spěwy. Wopomnjenke swjatočnosće so tež na druhich městnach wotměwachu, wosebje w Husincu, hdžež maja hižo tradiciju wot léta 1868. Tam porěčeštaj při J. Husowym pomniku zastupjer federalneho knježerstwa minister V. Klaus a prof. Baselskeje uniwersity Jan Milíč Lochman.

Lětuše J. Husowe swjatočnosće wobswědčeja, zo nic jenož křesćenjo, ale tež druzy wobydlerjo česća a sej waža tutoho chrobleho, zmužiteho wojowarja za prawdu a moraliske hódnoty čłowjeskeho žiwjenja.

Jiří Mudra

D. Josef Kuhlo

lochko činić. Stajnje je so prócowal, aktualne a za Serbow powučace nastawki wozjewjeć a serbske narodne a kulturne prócowanja z pomocu nowin podpěrować. Tak je so sobu angažował za wutworjenje serbskich towarstwow a je sobu prihotował založenje Domowiny, je wustupował za wučenje serbsčiny w ludowych a srjedžnych šulach, zběrajo za to 1910 a potom hišće raz 1929 po tysacach podpisma staršich. Za čas 1. swětoweje wójny a 20 lět pozdžišo, za čas nacionalsocialistow, běchu jeho nowiny hustodosć wohrožene, dokelž njeje w nich dosć jasnje zajimy němskeho stata zastupował. Jemu so porokowaše, zo njeje ludnosć za podpisanje wójskich požčonkow mobilizował, zo njeje dowěru do dobyća němskeho wójska šěrić, nawopak, zo je so zasadžował za skónčenje wójny. Budyska wyšnosć hrožeše jemu

tohodla wospjet ze sćazanjom wudawa-
ćelskich prawow, z pjenježnymi pokuta-
mi a samo z jastwom. Tola wšě tute hro-
ženja, kotrež so za čas němskeho fašiz-
ma zesylnichu a kotrež hač k přepyto-
wanju bydlenja, k přesćěhanju a přesty-
šowanju přez sudnikow a gestapo saha-
chu, njemóžachu jeho elan zlemić.
A serbski lud so jemu džakowaše z tym,
zo ličba abonentow stajnje přiběraše –
znamjo za to, zo běše wjetšina Serbow
ze Serbskimi Nowinami spokojom, zo
woni jich wobsah akceptowachu. Tak po-
wyši so nakład wot 2 000 w lěće 1884 na
2 400 w lěće 1915 a na 6 000 w lěće
1923. Dla swójeho pječa „antiněmskeho
a čechofilneho zmyslenja“ dyrbješe Mar-
ko Smoler 1933 funkciju šefredaktora

Jan Gólc 75 lět njebohi

Jeho žiwjenski puć je typiski za serb-
skeho fararja tehdyšeho časa: syn fara-
rja, gymnaziasť w Budyšinje, student teo-
logije w Lipsku, farar w Serbach.

Tež jeho puć do serbskeho džěła hodži
so typiski mjenować: Hižo jako gymnazi-
asť wobdžělowaše so na schadzowan-
kach serbskeho studentstwa. Jako stu-
dent zastupi do Mačicy Serbskeje, wob-
džělowaše so na Hodzijskim serbskim
předarskim seminaru pod lmišom, wopy-
towaše tydženske zetkanja Lipsčanskich
Serbow a bě wjednik Lipsčanskeho „So-
rubicuma“. Zdobom započa skutkować
za serbske pismowstwo. Bě na krótki čas
sobuwudawar serbskeho studentskeho
časopisa a spisa sam cyły rjad přinoškow
do serbskich publikacijow.

Na swojim přnim farskim městnje, ko-
trež 1890 w Budyšinku nastupi, pokroč-
owaše Jan Gólc swóje serbsko-nabožno-
narodne džěło na wšelakich polach.
Džělaše w Mačicy Serbskej a přewza
w njej wjacore zastojnstwa. Serbskemu
pismowstwu wěnowaše wulki džěl swo-
jeho swobodneho časa, kotrehož měješe
jako farar najmjeńšeje wosady cyteje wo-
koliny wjace hač jeho zastojnscy bratřa:
Wón přewza soburedaktorstwo Pomhaj
Bóh bórže po jeho založenju 1891 a wot
1895 bě wón jeho hlowny redaktor. 1898
wuzwoli so za městopředsydu Serbskeho
lutherskeho knihowneho towarstwa
a wuda w nim swójsku knihu „Slubjeny
kraj“, kotraž so jara derje předawaše.

Woblubowanosć wudoby sej farar
Gólc ze swojim rěčnym talentom. „Z wul-
kim zajimom“ sćěhowachu připoslucha-
rjo jeho „duchapolne“ předowanja. Bór-
ze sćěhowachu próstwy wo přednoški
k najwšelakoršim skladnosćam, kotrež
farar Gólc tež rady dopjelni. Tak bě wón
swjedženski rěčnik na mnohich serb-
skich cyrkwiniskich swjedženjach runje
tak kaž na zarjadowanjach wojskich,
wótcinskich a druhich towarstwow.

Kaž bě w dobrej tradiciji serbskich

zložić; w redakciji běchu wot nětka pře-
ważnje ludžo z profašistskim nastaje-
njom. Ličba abonentow spadny w nalěću
1934 na 2 054. Hačrunjež faluje šěrše
biografiske přepytowanje wo žiwjenju
a skutkowanju M. Smolerja, móžemy
hódnoćenju přichodneho syna Marka
Smolerja, dr. Jana Cyža, poľnje přihlōso-
wać, hdyž skladnostnje 100. narodnin
1957 pisaše:

„Marko Smoler slůša do najswěrnějšich
a najwoporniwišich synow našeho maľe-
ho luda. Lětdžesatki doľho nošeše serb-
sku chorhoj a njespušči ju z rukow, tež
nic w najćešich wichorach. Wón je
w kōždym nastupanju byť hōdny syn
swójeho wulkeho nana.“

P. Kunze

ewangelskich fararjow, zajimowaše so
mlōdy duchowny tež za hospodarske
naležnosće swojich wosadnych. Na do-
bro ratarjow pomhaše sobu založić Raif-
feisensku nalutowarnju a pokladnicu
w Malešecach a džělaše w jeje před-
sydstwje hač do swójeho wotchada
z Budyšinka. Sam bě wustojny plaho-
war pjerizny, wo čimž swědčeše cyły
rjad diplomow a mytow, kotrež bě na
wustajeňcach w Budyšinje, Drježdža-
nach a druhdže za swóje kački spožče-
ne dostal.

Wobšěrne dary mlōdeho fararja Gól-
ča lubjachu, zo mōhť so wón snadź wu-
wić na wodžacu wosobinu mjez serb-
skim ewangelskim duchownstwom.

Tola po přesydlenju do rōdnych Ra-
kec w lěće 1902 jako nasľědnik swójeho
nana poča zjawna džělawosć fararja
Gólča wostabnyć. Wón drje zastawaše
dale zastojnstwa w Mačicy Serbskej, ale
njewěnowaše jim po wšěm zdaću wjele
prōcy. Redaktor Pomhaj Bóh wosta hač
do swójeje smjerće – ale jenož po mje-
nje, džěło wukonješe samostatnje wu-
čer na wuměnk K. A. Fiedler. Wot 1903
nawjedowaše Serbske lutherske kni-
howne towarstwo, tola njezamō je k wu-
spěšnemu skutkowanju dowješ a nje-
napisa za nje ani jednu nowu knihu.

Tež Rakečanske serbske towarstwo
„Lipa“ čakaše podarmo na podpěru
k. fararja; wón drje hdys a hdys w nim
přednošowaše, ale wjace zasadženja
za skutkowanje narodneho towarstwa
njepokaza. Po swjedženju „Lipy“ 1904
kritizowachu Serbske Nowiny Rake-
čanskich wučerjow a fararja: „Oficielni
Rakečanscy kk. Serbja běchu drje **při-
tomni**, ale z tym je tež jich **cyte** zajima-
nje za ‚Lipu‘ slawjene ... ‚Lipa‘ bēdži so
z njedostatkami – samón prosty ratarski
lud **wodži** towarstwo tež ... škoda, zo
mjez wučerjami teje kōnčiny tak maľo
zajimanja za rōdnu zemju bywa.“ Su-
sodny Ralbičanski kapłan Mikławš An-
dricki, kotryž jara raznje wosoby po jich
narodnym nastajenju posudžowaše,
mjenowaše f. Gólča raz „wotľepjerja“,

kotrehož chcyše „tež hišće přiwješć na
druhu wěru“ – štož pak so njesta.

Čehodla je zjawne džěło f. Gólča
w Rakecach tak popušćilo? Wězo, Ra-
kečanska wulka wosada žadaše sej
wjele wjace mocow hač mólička Budy-
šinska. A tola; druzy serbscy fararjo wul-
kich wosadow su dopokazali, zo hodže-
še so tež pōdla kopicy zastojnskeho
džěła čas wuzbytkować za narodne na-
ležnosće. Farar Gólc w Rakecach pak
po zdaću ani swóje zastojnstwo k poľnej
spokojnosći wosadnych njezastawaše,
kaž to wobkrući džensa hišće žiwy starc,
kotryž bě za Gólčowy čas w Rakečans-
kej wosadze wotrostl.

Powěda so, zo je f. Gólc daľ natwarić
mosćik přez rěčku, kiž nimo Rakečans-
keje fary běži – nic zo by spěšnišo do
cyrkwy abo k wosadnym přišol, ale zo
by króťši puć měť do korčmy. Što je jeho
k tomu pohnuľo, po tutym puću přečasto
chodźić, drje wostanje njewotkryte. Na
tragiski kōnc pokazuje jeho přežažna
smjerc: Wón zemřē 52ľětny 16. oktobra
1916 po dlěšim chorowanju a slabnjenju
na – kaž so pisaše – wutrobinu chorosć.

Tež farar je jenož čłowjek, a my nje-
smy powołani někoho sudžić. Ale móže-
my z džakom na fararja Jana Gólča při
jeho 75. posmjertninach spominać na
to, štož je wosebje w mlōdych lětach
wuskutkowaľ za ewangelskich Serbow.

T. M.

John Wesley

Spominamy w tutym lěće na Johna
Wesleya. Wón so 17. junija 1703 w Eps-
worth w sewjernej Jendźelskej narodži.
Jeho nan běše anglikanski duchowny.
Hižo jako džěčo zeznajomi so z chudo-
bu, kiž w staršiskim domje knježeše, do-
kelž Wesleyec mandželskaj měještaj 18
džěci. W lěće 1720 započa na uniwersi-
će w Oxfordze studować. Po dokonče-
nju studija wupomha sobu w domjacej
farje. Ale bōrže so zaso do Oxforda
wróci. John Wesley běše hluboko wěrja-
cy čłowjek, kiž so za to horješe, duše
wumōžić. Tohodla založi 1729 zhro-
madnje ze swojim bratrom Charlesom
a 15 přečelemi zwjazk za čitanje Swjate-
ho pisma a za modlenje. Sobustawy tu-
toho zwjazka so tež wo wuwučowanje
chudych džěci starachu a wopytachu ja-
tych. Dokelž swóje žiwjenje metodisce
po pobožnych zasadach zarjadowachu,
mjenowachu přečiwnicy jich metodis-
tow.

W lěće 1735 wupućowaštaj John
a Charles Wesleyej do sewjerneje
Ameriki, zo byštaj tež tam swóje pře-
swědćenje předstajiloj a duše wumōž-
iloj. Wěsty čas běše John Wesley tež ja-
ko předar přistajeny, doniž so w lěće
1738 zaso do Jendźelskeje njewróci-
štaj. Na jězbje do Ameriki a tež w Ameri-
ce samej měještaj styki z Ochronowski-
maj bratromaj Nitschmannom a Span-

genbeergom. Zo by bratrowske wosa-
dy, wo kotrychž Ochranowskaj bratraj
powědaštaj, bliš zeznať, poda so John
do Marienborna a Ochranowa. Wot lěta
1739 založeše John Wesley we wšela-
kich městach Jendzelskeje, a to woseb-
je w tych džělach města, w kotrychž
džělačerjo bydlichu, samostatne nabo-
žinske zjednoćenstwa po přikładze
Ochranowskeje wosady. Najprjedy sta-
waše so to hišće we wobłuku jendzels-
keje cyrkwyje. Z tutych zjednoćenstw
chcyše Wesley čłowjekow k spóznaću
jich hrěchow a k pokuće wjesć. Po tym
měješe so jim Boža hnada připowědać
a wobroćenje scěhować.

Gerat Lazar:

Stawizny kubłanskich dnjow

23. kubłanski dzeń 23. februara 1976

Wosebite hesło njeměješe tutón
dzeń. Božu službu při spočatku měješe
farar Lazar-Bukečanski. Tema bě: „Ze
zařdženoscě do přitomnosće ekume-
niskeho hibanja“. Referent rozpisowaše
wuwiće tutoho wažneho zjawa našeho
lětotka, kiž pak ma swoje korjenje hižo
prjedy. 1948 založi so ekumeniska rada
cyrkwjow po cyłym swěće. To so sta na
1. swětowej cyrkwinskej konferency
w Amsterdamje pod heslom: „Njeporjad
na swěće – Boži zbožny plan“. Dalše
zhromadźizny toho raza běchu: 1954
w Evanstonje pola Chicaga („Jězus
Chrystus – nadźija swěta“) – 1961 New
Delhi w Indiskej („Jězus Chrystus –
swětlo swěta“) – 1968 Upsala
w Šwedskej („Ja činju wšo nowe“) –
1975 Nairobi w Keniji w Africe („Jězus
wuswobodža a zjednocuje“). Dalši
přednošk na tutym cyrkwinskim dnju
měješe serbski superintendent Wirth-
Njeswačidlski pod heslom „Měr na ze-
mi“. To je nas wšitkich horce přeće. Ale
budže jónu woprawdžitosć?

24. kubłanski dzeń 21. februara 1977

Diakon Arnošt Běrka, prjedy w Hodži-
ju, nětko w Engelsdorfje pola Lipska,
předowaše wo psalmje 149,8–10.
Knjeni dr. Irena Šerakowa z Časec mě-
ješe přeni přednošk wo runoprawosći
žony. Jězus pola žonow na wopyće
(mjenujcy pola Marje a Marty) – njeleži
při tym blisko, zo sebi něšto prajić dany
wo stejiscu žony w towaršnosći powšit-
kownje a w cyrkwinskim žiwjenju wo-
sebje? Referentka so prašeše, hač njeje
dóstata runoprawosć za žonu zawěrnje
wozboženje. Njeje hłubšeho rozdžěla
mjez žonu a mužom, kaž zo by so žadać
smělo, žona dyrbi te samsne nadawki
dopjelnić kaž muž? Njeje dušneho
rozdžěla mjez žonu a mužom? Z tutymi
prašenjemi so referentka zaběraše
a wědžeše dobre wotmolwy k tutym pro-
blemam prajić. Potom přednošowaše

John Wesley běše wobdarjeny pře-
dar. Kaž so pisa, je husto štyri do pjeć
króc za džen předowať a to před telko
poslucharjemi, zo dyrbbeše druhy pod
hołym njebjom předować. Praji so, zo je
Wesley w swojim žiwjenju někak 40 000
króc předowať. K tomu hišće přindže, zo
wón tež lajkow na předarjow kublaše.
Pozdžišo so wot bratrowskeje wosady
zaso džěli a wutwori swoje wosady, ko-
trymž rěkachu „metodiska cyrkej“. Dnja
2. měrca 1791 zemrě John Wesley. Me-
todiska cyrkej pak je žiwa, a ju namaka-
my džensa tež w našej wokolinje.

S. Albert

serbski superintendent Wirth. To běše
takrjec krótki ludowo-filozofiski seminar.
Tema rěkaše: „Čas – chwile měć.“ Nam
je čas daty, čas našeho žiwjenja, ale
mam chwile, jón prawje wužiwać?

25. kubłanski dzeń 20. februara 1978

Tón raz předowaše žadny hósć, mje-
nujcy farar na wotp. Gerat Bětnar ze
Stolpina, prjedy duchowny w Budeste-
cach, hdžež tež nětko hišće hdys a hdys
serbske kemše dzerži. Swoje předo-
wanje džensa zložil na 2. Tim. 4,2–8.
Předar nam na žiwe wašnje powědaše,
kak bě jemu we wójnskim zajeću drohot-
ne wobsedženstwo wšo, štož bě drje
prjedy z biblije a ze spěwarskich z hłowy
nawuknył. – Potom knjeni Herta Hem-
pelowa rěčeše wo bohatstwje, kotrež
mamy w našej wěrje a wosebje w Božim
słowje. Wona nam přiwoła: „Dzerž, štož
maš!“ – Naš serbski zastupjer w krajnej
synodze Kurt Latka z Přiwćic nam roz-
prawješe wo napinacym a wažnym
džěle tuteje zhromadźizny w Drježdža-
nach. – Po wobjedže nas postrowi ka-
tolski farar pater Stani Nawka-Zdžěr-
janski a na to pokaza, zo maja nětko ka-
tolscy Serbjja přeni raz cyłu serbsku bi-
bliju a nowy wosadnik. – Serbski super-
intendent Wirth rěčeše wo wšelakich
formach wosadneho žiwjenja a warno-
waše před tym, wšo stare wotstronić, zo
by wšo nowe było, a dopomni na serb-
ske přisłowo: „Zastarske njeje wšo
wušne, a nowotne njeje wšo dušne.“

T. Malinkowa

Slepjanska wosada w zařdženym lětotku

Slepjanska wosada, do kotrejež słuša
džewjeć wsow (Slepo, Trjebin, Rowno,
Mulkecy, Miloraz, Brězowka, Džewin,
Nowe Město a Lěsk), bě přez cyły zašly
lětotok hač na snadnu ličbu přičehnje-
nych Němcow dospołnje serbska.

Arnošt Muka zwěsći w léce 1884:
„Slepjanska je jedna z najlepšich serb-
skich wosadow ... Serbska rěč doma
a wonka knježi. Mjez 3 235 wobydlerje-

mi je jenož 99 = 3,1 % němskeho rodu-
abo němcowarjow. Mjez tymi je mnohi
hajnik, najenk, mlynk a korčmar, kiž
z wotkalkuli přičehnje a často zaso wot-
čehnje. Měšanych swójbow ma cyła wo-
sada 22; we nich so zwjetša serbski rě-
či“.

Serbskorěčna wokolina bě potajkim
hišće tak sylna, zo Němcy, kiž dlěši čas
we wosadze bydlichu, bórze serbsce
rěčachu. Serbjja sami běchu tehdy hišće
w dalokej měrje jednorěčni: „Wot tych
3 136 Serbow wosady němski njerozu-
mi na 500 = 15,9 %, němski rěčeć nje-
může na 1 000 = 31,9 % a běžnje so
zrěčeć nimale žadyn“.

Zo je serbska substanca Slepjanske-
je wosady w běhu zašeho lětotka lěd-
ma škodu počerpjala, dopokazuja tež
ličby spowědných:

serbskich spowědných	němskich spowědných
1848 3 927 = 96,5 %	144 = 3,5 %
1900 4 102 = 89,2 %	496 = 10,8 %

Kak bě možno, zo je sej Slepjanska
wosada hišće tajku njenakaženu serb-
skosc wobchowala w času, hdyž so dru-
he serbske wosady w jeje wokolinje hižo
sylnje přeněmčować počachu? Hłowna
přičina bjezdweła je geografiska izolo-
wanosć wosady: Wot hole wobdate bě-
chu wsy w dalokej měrje škitane před
němskimi wliwami. Nimo toho měješe
wosada w svojich duchownych raznych
škitarjow wšeho serbskeho.

2. Serbska rěč w cyrkwi

Hač do lěta 1851 knježeše w Slepom
– kaž tež w mnohich druhich wosadach
– wašnje, zo so kóždu njedzelu a swjaty
dzeń jenož jedne kemše swjećachu, kiž
běchu rěčnje měšane. Wotběh tajkich
kemšow bě scěhowacy: Najprjedy so
wotmě spowědz (zwjetša serbska, kóž-
du 8. njedzelu němska), liturgija spěwa-
še so wotměnjejo serbsce a němsce
a skónčnje měješe farar najprjedy
němske a potom serbske předwanje.

Serbske Nowiny I. 1846 sudžachu, zo
su tajke rěčnje měšane kemše „blazne
cyrkwinske wašnje a njekřesćanske ty-
ranstwo přečiwo Serbam ... To pak so
njesta snadž tohodla, zo by so Serbam
pobožnosć přez to přisporjala, ale wot-

pohladanje cyleje Božeje služby bě to, zo bychy so Serbja skerje lěpje přeněmčili. Mnohe wosady tež běchu, hdžež žani Němcy njebydlachu a hdžež tohodla žana němska Boža služba trjeba njebě. Zo pak by so prajić móhlo, zo so tam tež němcowstwo pěstuje, běchu woby Serbja nuzowani, wyše serbskeho předowanja a spěwanja tež hišće němske předowanje a spěwanje přetrac, a duchowny dyrbyeše njetrjebawši němski předować a wučer němski spěwać.“

Tež Slepjenjo skoržachu, zo su jim dwurěčne kemše „husto dosć wobćežne, (dokelž dyrbja) zymski čas tak dołho zymu mrěć a lětni čas drěmkow so zdžeržec tuchwilu, hač Němcam so předuje“.

Hačrunjež je cyrkwinska wyšnosť w léce 1845 poručila, zo maja so serbske a němske kemše džělene wotměć, so w Slepom po tym njemějachy. Zda so, zo bě hłowny přečiwnik noweho rjadowanja wosadny farar Jan Wjelan. Wón měnješe, zo móhli Serbja, hdyž w korčmje na skónčenje němskeho předowanja čakaja, sej sydanje w korčmje přejara nawučić. Jeho argument je tak slabý, zo drje wěrnosc skerje w tym tči, zo farar Wjelan prosće nochcyše město dotalnych jednych nětko stajnje dwoje kemše wotměć dyrbyeć.

Nadžiju na rjadowanje naležnosť zložichy wosadni na fararjoweho syna, Juliusa Eduarda Wjelana, jako tón 1850 jako pomocnik swójeho nana skutkować započa. Wón jednaše ze Serbami a Němcami a měješe wuspěch: W léce 1851 so doskónčnje wobzamkny, zo maja serbske a němske kemše džělene być.

Němcy so spočatnje nochcychy z tym spokojić, zo so jich kemše zwjetša jako druhe a jenož kóždy třecy nježdělu jako přenje wotmėwachy, tola jako Wróclawska duchownska wyšnosť nowe rjadowanje w Slepom wobkrući, dyrbjachy so skónčnje z tym wotnamakać. Sudžo po ličbje kemšerjow bychy so němske kemše hišće rědšo jako přenje wotmėć směli: We 80tych lětach wopytowachy serbske Bože služby přerěznje 700, němske pak jenož 30 kemšerjow.

Podobnje kaž z kemšemi bě z pačerskej wučbu: Farar Wjelan senior wuwučowaše serbske a němske džěći hromadže, a z přichadom f. Wjelana juniora so pačerska wučba 1850 po narodnosći džěleše, tak zo so kóžde džěčo w swójeje mačerskej rěči rozwučowaše.

(Pokročowanje slěduje.)

Powěsće

Bukecy. Swěrný Serb Paul-Žornosyčanski wumřě 8. awgusta doma. Jeho zaslužby wo serbstwo je bratr Pawoł Grojlich w Serbskich Nowinach hódnoćil. Přez štyri lětdžesatki je był z předsydu swójeje Domowinskeje skupiny.

Nam pak zaleži, tež w našim časopisu na njeho spominać, přetož bratr Maks Paul běše zdobom wědomy křesćan a je swěru serbske kemše wopytował, dołhož to jemu hišće móžno bě, přetož móžeše w poslednich lětach hubjenje chodźić. Ale tak dołho wón hišće swój moped měješe, jězdžeše z nim kemši do Bukec. Rady je tež Pomhaj Bóh čitał a swěru ze swójeje žony Hanku rodž. Huzakec cyrkwinske dny wopytował. Njeh so tež jemu wěčne swětlo swěći.

Gerat Lazar

Budyšin: Dnja 16. awgusta 1991 woswjećištaj farar na wuměnkku Hinc Šolta a jeho mandželska Erdmuta rodž. Kaplerek w Michalskej cyrkwi w Budyšinje zloty kwas. Nam ewangelskim křesćanam njeje mjeno Šolta cyle njeznate, wón služeše mjenujcy po druhej swětowej wójnje 17 lět jako wosadny farar w Rakcecach, hdžež tež swěru Bože słowo w našej mačersćinje předowaše, hačrunjež běše jemu serbska rěč cuza rěč, dokelž pochadžeše z Drježdžan. Serbsćinu nawukny hakle tu we Łužicy, hdyž přińdže jako młody wikar do Michalskeje wosady, hdžež skutkowaše tehdom horliwy a swěrný serbski farar Kapler. Tutón dušepastyr zamó wukonjeć na Šoltu wulki wliw, so zaběrać pilnje a wutrajnje ze serbsćinu. Tak běše jemu móžno, w krótkim času tež předować w serbskej rěči. Ale surowa wójna přetorhny harmoniske džěło we wosadze mjez Kaplerom a Šoltu: Młodeho fararja kazachu k wojakam, a Kaplerek nan dyrbyeše wulku wosadu sam zastarać. K tomu přińdže hišće, zo džěło Kaplera w Serbach fašisća hižo dołho dokladnje wobkedžbowachu. A skónčnje bě po měnjenju brunačkow sud poły; w léce 1941 zakaza cyrkwinska wyšnosť w Drježdžanach jemu na klětku stupić a předować. Někotre tydženje po tym wuhnachu jeho samo z Łužicy; tola serbska lipa njenamaka w cuzbje kmanu pódu, hižo lěto pozdžišo zemrě.

Tola wulka radosć bě jemu hišće w Michalskej cyrkwi spožčena: wěrować dnja 16. awgusta 1941 tu we swójeje lubowanej wosadnej cyrkwi, hdžež hižo jeho nan, Jan Awgust Kapler, jako znaty serbski kantor a wučer lětdžesatki skutkowaše, młodeju čłowjekow, mjenujcy swoju džowku z fararjom Šoltu.

Mjeztym su so 50 lět minyli. Młodaj čłowjekaj staj zestariłoj; bydlitaj nětk w Drježdžanach, hdžež steješe ródna kolebka fararja. Přejemy jubilaromaj strowosć, čišosć a Bože žohnowanje!

Korla Nali

Přeprošujemy

6. 10. – 19. nježděla po swjatej Trojicy
10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Michalskej (Wirth)
w samsnym času Boža služba za džěći
12.25 hodž. nutrnosť w rozhłosu

13.30 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Budestecach (Malink)

13. 10. – 20. nježděla po swjatej Trojicy

8.30 hodž. kemše w Hrodzišću (Malink)

10.00 hodž. kemše w Barće (Malink)

14.00 hodž. kemše we Wojerecach (Albert)

20. 10. – 21. nježděla po swjatej Trojicy

Delnjoserbske kemše w Nowej Jsy

12.25 hodž. nutrnosť w rozhłosu

26. 10. – sobota

14.30 hodž. wosadne popoldnjo w Ma-lešecach

27. 10. – 22. nježděla po swjatej Trojicy

10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Hodziju (Albert)

28. 10. – pónđzela

9.00 hodž. kemše w Bukecach (Malink)

31. 10. – reformaciski swjedžen

12.25 hodž. nutrnosť w rozhłosu

3. 11. – 23. nježděla po swjatej Trojicy

10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje na Michalskej (Albert)

w samsnym času Boža služba za džěći

12.25 hodž. nutrnosť w rozhłosu

13.30 hodž. kemše w Budestecach (Albert)

ZDŽERŽ SERBSKI LUD!

Styš Knježe hdyž swój pačer praju:

Zdžerž serbski lud!

We wótcnym mojim lubym kraju

zdžerž serbski lud!

Kiž módre hory nam a hona nam zelene

a ptačkow spěwy škitas w haju,

zdžerž serbski lud!

Hdyž wótcow rěč a ród a rolu zańč nima-

ju, na mać a statok zabywaju,

zdžerž serbski lud!

Daj lubosć do wutrowow z njebjes, móc

do stawow, hdyž swěrne woći zaplaka-

ju:

Zdžerž serbski lud

Ty ludy wodziš, kraje škitas a sudžiš

brón; hdyž džiwje mocy zahrimaju,

zdžerž serbski lud!

Njeh tebi hlós mój šepťa přeco tu mod-

litwu, hdyž do procha tež w rowje stłaju:

Zdžerž serbski lud!

Jakub Bart Čišinski

Pomhaj Boh, časopis ewangelskich Serbow. Rjaduje Konwent serbskich ewangelskich duchownych. – Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin, Sukelnska 27. Redaktor a skazanki: sup. Siegfried Albert, Serbski kěrchow, 8600 Budyšin, tel. 4 22 01. – Čišć: Serbska čišćernja – t. z w. r. – w z. w Budyšinje. – Wuchadža jonkróc za měsac. Přinoški a dary na konto: Sorbische evangelische Superintendentur Bautzen, Sp. Bautzen 30 000 110. – BLZ 850 549 62